

Dorota Żuchowska-Skiba

Wydział Humanistyczny AGH
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Maria Stojkow

Wydział Humanistyczny AGH
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Niepełnosprawny jako aktywny użytkownik sieci¹

STRESZCZENIE

Współczesne społeczeństwo ulega istotnym przeobrażeniom pod wpływem technologii informatycznych. Wywołują one zmianę w sposobach organizacji społeczeństwa, ekonomii, gospodarce, wpływając również na kształt współczesnego rynku pracy. Powodują przemiany w obrębie sposobów komunikacji i wzorów aktywności ludzi. Ze względu na swój kompleksowy charakter wpływają również na funkcjonowanie osób niepełnosprawnych we współczesnym świecie. Z jednej strony dostrzegany jest potencjał kompensacyjny Internetu, który umożliwia suplementację dysfunkcji, z jakimi zmagają się osoby niepełnosprawne, z drugiej strony pozwala on na uniezależnienie osób niepełnosprawnych, którzy dzięki elektronicznym formom komunikacji i usługom oraz e-pracy i e-edukacji mogą uczestniczyć samodzielnie w życiu społecznym. Jednak należy pamiętać, że nowoczesna, skomputeryzowana technika nie jest neutralna i w zależności od tego, jak zostanie użyta przez społeczeństwo, może mieć wymiar pozytywny i sprzyjać włączeniu do społeczeństwa osób niepełnosprawnych, może też pogłębiać wykluczenie tego środowiska.

1 Przedstawione w artykule badania stanowią prezentację części wyników uzyskanych w ramach grantu: „Od kompleksowej diagnozy sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce do nowego modelu polityki społecznej wobec niepełnosprawności”, realizowanego na wydziale humanistycznym AGH pod kierunkiem prof. Barbary Gąciarz, w ramach modułu „Niepełnosprawni i niepełnosprawność w nowych mediach”.

Podstawowym celem artykułu jest scharakteryzowanie aktywnego niepełnosprawnego internauty. Na podstawie danych zastanych zostanie zrekonstruowana jego aktywność w sieci, natomiast na podstawie wywiadów pogłębionych z aktywnymi w sieci niepełnosprawnymi zostanie odtworzona ich ocena szans, zagrożeń i barier związanych z Internetem.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, nowe media, aktywność w sieci, włączenie.

ŚWIAT BEZ BARIER?

Nowoczesne technologie internetowe bardzo często są przedstawiane jako narzędzia, których upowszechnienie pozwoli na pełne włączenie osób niepełnosprawnych do społeczeństwa, jednak należy pamiętać, że mogą one mieć zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki dla osób niepełnosprawnych (Barnes, Mecer 2008: 44). Nowe technologie internetowe mają wiele zalet. Pozwalają na zwiększenie dostępu do informacji i usług, umożliwiają budowanie społeczności i wspólnot. Umożliwiają też tej kategorii na udział w debacie publicznej, dając im w przestrzeni wirtualnej szansę na wyrażanie swoich poglądów oraz protestowanie przeciwko dyskryminacji i wszystkim przejawom nierównego traktowania w społeczeństwie (Sheldon 2010: 155). Zdaniem Vica Finkelsteina odgrywają one też znaczącą rolę w usamodzielnianiu się osób niepełnosprawnych, pozwalając im na szerszy udział w rynku pracy niż w dobie społeczeństwa industrialnego (1980: 11), w ramach którego nastąpiło przejście od zindywidualizowanych metod pracy typowych dla społeczeństw tradycyjnych do zmechanizowanych systemów produkcji, gdzie efektywność była ściśle związana z szybkim tempem pracy i wypełnianiem norm czasowych i produkcyjnych. Powodowało to wykluczanie osób z deficytami sprawności, które nie były w stanie sprostać tym wymaganiom (Ryan, Thomas 1980: 101). Nowo-

czesne technologie informacyjne i komputerowe spowodowały odejście takiego modelu organizacji pracy w kierunku jej uelastycznienia (Castells 2007), przez co stała się ona bardziej przyjazna dla osób niepełnosprawnych.

Kolejną zaletą technologii internetowych jest to, że umożliwiają one dostarczenie dużej ilości usług wprost do domów, niwelując tradycyjne bariery w dostępie do nich, wynikające z niedostosowania otoczenia zewnętrznego do specjalnych potrzeb tej kategorii. Jednak ta funkcja sieci może w miejsce wzmacniania samodzielności osób niepełnosprawnych pogłębiać ich izolację społeczną. Usługi dostarczane poprzez Internet mogą bowiem zastąpić całkowicie te świadczone w świecie realnym, nie pozostawiając osobom niepełnosprawnym wyboru co do sposobów skorzystania z nich (Sheldon 2010: 156). Wynika to z faktu, że znacznie taniej jest usunąć bariery w dostępie do Internetu niż wprowadzać kompleksowe zmiany w organizacji społeczeństwa i przestrzeni fizycznej. W związku z tym może pojawić się tendencja do przenoszenia znacznej części aktywności osób niepełnosprawnych do sieci, co będzie skutkować dalszą marginalizacją osób niepełnosprawnych w głównym nurcie życia społecznego, powodując zamykanie ich we własnych domach (Illich 1973: 23). Tym samym technologiczne ułatwienia nie tylko nie umożliwią likwidacji istniejących ograniczeń, pozwalając osobom niepełnosprawnym na pełny udział w życiu społecznym, ale w ich ramach powstaną kolejne bariery, stanowiąc nowe przestrzenie wykluczenia tej kategorii (Ellis, Kent 2011: 2).

Technologie internetowe w zależności od tego jak zostaną wykorzystane mogą bowiem służyć zarówno do wzmacniania niezależności w tym środowisku, jak i zwiększeniu kontroli społecznej (Davis, Hirschl, Stack 1997: 6). Z jednej strony mogą bowiem zostać wykorzystywane do kompensacji deficytów osób niepełnosprawnych dla poprawienia ich sprawności fizycznej lub zmysłowej i ułatwienia przystosowania do funkcjonowania w życiu społecznym

(Zames-Fleischer, Zames 2011: 156–157). Niewątpliwie stanowi to zaletę, jednocześnie jednak powoduje, że technologia staje się uprzywilejowanym rozwiązaniem problemów, z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne (Gleeson 1999: 99). Powoduje to utrwalanie zależności osób niepełnosprawnych od technologii podobnie jak wcześniej od lekarzy, rehabilitantów i innych specjalistów, utrwalając w tym środowisku przekonanie, że jedyną szansą na pełne włączenie do społeczeństwa jest dostosowanie się do istniejących mechanizmów społecznych, co wymaga indywidualnych interwencji medycznych i zastosowania rozwiązań technologicznych (Gąciarz 2014: 27).

Mimo licznych dylematów związanych z wpływem nowych technologii internetowych na środowisko osób niepełnosprawnych, zaczynają one odgrywać coraz ważniejszą rolę wśród tego środowiska. Współczesne społeczeństwa stają się bowiem coraz bardziej zależne od technologii internetowych i jeżeli osoby niepełnosprawne nie wpiszą się w ten trend i nie będą w pełni uczestniczyć w sieciach, to kategoria ta będzie w jeszcze jednej przestrzeni marginalizowana. Aktualne trendy mogą stwarzać szczególne problemy dla kategorii osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz osób starszych i tych osób, które ze względu na sytuację ekonomiczną nie mogą pozwolić sobie na nowoczesne technologie komputerowe i mobilne. W rezultacie nowe technologie miast zwiększania dostępu do informacji i nowych wirtualnych form aktywności będą generować nowe cyfrowe formy wykluczenia (Sheldon 2010: 155).

Zasadniczym celem artykułu będzie więc odpowiedź na pytanie, jakie funkcje pełnią dziś dla środowiska osób niepełnosprawnych nowe technologie informatyczne. Czy stanowią one przestrzeń pozwalającą na kompensację deficytów sprawności i są platformą pozwalającą na usamodzielnienie osób niepełnosprawnych na drodze budowania nowych form aktywności i pozwalających na pełne włącze-

nie osób niepełnosprawnych do społeczeństwa? Czy też raczej są przestrzenią, która powoduje powstanie nowych barier dla tego środowiska?

AKTYWNOŚĆ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W SIECI W ŚWIECIE BADAŃ

Dla odtworzenia aktywności osób niepełnosprawnych w Internecie posłużono się danymi z badań *Diagnoza Społeczna. Warunki i jakość życia Polaków* (Rada Monitoringu Społecznego 2013), które zostały zrealizowane w 2013 r. Miało to na celu odtworzenie wzorów użytkowania Internetu przez osoby niepełnosprawne i pokazanie, jakie formy aktywności najczęściej podejmują oni w sieci. Badaniu poddano osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności, których aktywność w przestrzeni Internetu została ukazana na tle osób sprawnych. Wydzielono osoby ze znacznym, umiarkowanym i lekkim stopniem niepełnosprawności, aby móc dokonać analizy jego wpływu na formę użytkowania sieci. Badaniu w ramach *Diagnozy Społecznej* poddano 31 684 indywidualnych respondentów, wśród których znalazło się 11% osób niepełnosprawnych, z czego 29,8% miało orzeczoną niepełnosprawność znaczną, 43,2% umiarkowaną, a 27,0% lekką (*Diagnoza społeczna* 2013: 201). Wśród niepełnosprawnych internautów 28,6% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 44,2% z umiarkowanym i 27,2% z lekkim. W Polsce osoby niepełnosprawne (32%) ponad dwukrotnie rzadziej używają Internetu niż osoby sprawne (67,3%). Dodatkowo korzystają z sieci średnio o 3 godziny krócej (średnio 10 godzin). Wskazuje to, że w środowisku tym nie w pełni wykorzystywany jest potencjał, jaki może dawać sieć w odniesieniu do samodzielnego udziału w życiu społecznym. Osoby niepełnosprawne dwa lata temu rzadziej niż sprawne korzystały z Internetu za pośrednictwem tabletu lub telefonu komórkowego – tylko

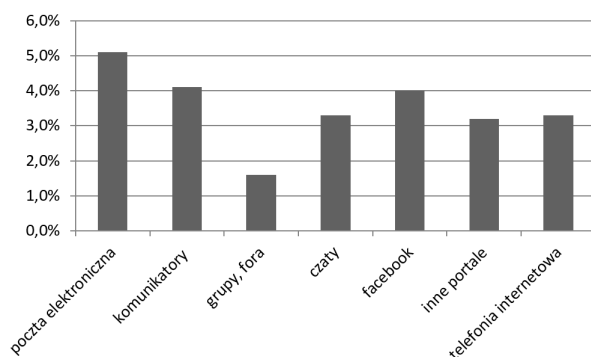
1,2% z nich miał dostęp do sieci za pomocą urządzeń mobilnych, wśród osób sprawnych miało go 27,9% badanych. 3,3% osób z orzecznym znacznym stopniem niepełnosprawności używało Internetu za pomocą tabletu lub telefonu komórkowego, z umiarkowanym stopniem 8,0%, a lekkim 5,1%. Wynika to z niższego statusu ekonomicznego osób niepełnosprawnych; badania prowadzone w analizowanym okresie wskazują, że dochody gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi są około 15% poniżej średniej dla wszystkich gospodarstw i 20% poniżej średniej dla gospodarstw bez osób niepełnosprawnych (Bartkowski 2014: 68).

Analizując dane, można zauważyć, że osoby niepełnosprawne ze znacznym stopniem niepełnosprawności i umiarkowanym są aktywniejszymi użytkownikami Internetu niż osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności (odpowiednio 1,3 i 1,6 razy) (Masłyk, Migaczewska 2014: 184). Pozwala to wnioskować, że osoby niepełnosprawne ze znacznymi i umiarkowanymi dysfunkcjami korzystają z Internetu częściej niż osoby niepełnosprawne z lekkimi ograniczeniami fizycznymi i zmysłowymi, aby kompensować braki w sprawności i podejmować aktywność, która ze względu na bariery społeczne jest niemożliwa w rzeczywistości społecznej.

Najczęściej sieć przez osoby niepełnosprawne była wykorzystywana w celach związanych z szeroko pojętą komunikacją. Sprawdzanie i wysyłanie poczty elektronicznej deklarowało 5,1% osób z prawną niepełnosprawnością (por. wykres 1). Stanowili oni niemal połowę badanej kategorii. Mimo to wyraźnie zaznaczyła się tu dysproporcja w odniesieniu osób sprawnych, wśród których aktywność taką reprezentowało 83,3% respondentów. Poczta elektroniczną osoby niepełnosprawne posługiwały się często, aktywność taką w ciągu tygodnia poprzedzającego badanie podejmowało w sieci 51% z orzeczoną niepełnosprawnością. W tej kategorii znalazło się 10,3% osób o znacznej niepełnosprawności, 25,8% o umiarkowanej i 15,7% o lek-

kiej (por. tabela 1). Kiedykolwiek z mejla korzystało 28,3% badanych, z czego najliczniejsze kategorie stanowiły osoby z umiarkowaną niepełnosprawnością (13,5%), lekką 9,6% i znaczną 5,2%. Pomiędzy stopniem niepełnosprawności, a używaniem poczty e-mail można zauważyć niewielką zależność odwrotną $R = -0,109$ wskazującą, że stopień niepełnosprawności nie ma istotnego wpływu na podejmowanie tej aktywności. Uczestniczenie w czatach deklarowało 1,9% wszystkich osób niepełnosprawnych z orzeczoną niepełnosprawnością. Wśród osób sprawnych z tej formy komunikacji korzystało 54% badanych. 16,4% respondentów z orzeczoną prawnie niepełnosprawnością uczestniczyło w czatach w tygodniu poprzedzającym badanie, z czego 3,3% osób z niepełnosprawnością znaczną, 7,1% z umiarkowaną i 6,0 z lekką. Rzadziej tą formą komunikacji posługiwało się 4,6% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 14,5% z umiarkowaną i 6,0% z lekką. Z komunikatorów takich jak *gg*, *skype* korzystało 4,1% osób niepełnosprawnych i 71,9% osób sprawnych. 31,8% osób z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością korzystało z nich w ciągu tygodnia poprzedzającego badanie, z czego 6,7% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 15,3% z umiarkowaną, a 9,8% z lekką. Kiedykolwiek tę formę komunikacji w Internecie wykorzystywało 33,6% prawnie niepełnosprawnych respondentów, wśród nich 5,9% osób z orzeczoną znaczną niepełnosprawnością, 16,1% z umiarkowaną i 11,6% z lekką.

Telefonowanie za pośrednictwem Internetu w 2013 r. deklarowało 3,3% osób niepełnosprawnych. Wśród osób sprawnych 64,1% korzystało z takiej formy komunikacji. 28,2% osób niepełnosprawnych korzystało z tej usługi w tygodniu poprzedzającym badanie, z czego osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym stanowiły 2,1%, w umiarkowanym 6,5% i lekkim 4,3%. Kiedykolwiek telefonii za pomocą sieci używało 33,6% badanych, w tym 3,3% osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 9% z umiarkowanym i 5% z lekkim.



Wykres 1. Formy komunikacji w sieci używane przez osoby niepełnosprawne z orzeczoną niepełnosprawnością w ogólnej liczbie badanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze strony <http://www.diagnoza.com/> Indywidualni respondenci. sav (pobrano 01.08.2015)

Wśród podejmowanych aktywności o charakterze komunikacyjnym w sieci przez osoby niepełnosprawne pojawiły się takie formy, które pozwalały na budowanie nowych typów wspólnot, tworzonych i funkcjonujących w Internecie. We współczesnych społeczeństwach w ich ramach realizuje się znaczna część działań indywidualnych, grupowych i społecznych podejmowanych przez jednostki (van Dijk 2010: 57). Taki charakter miało uczestniczenie w grupach lub forach dyskusyjnych. Uczestnictwo w nich zadeklarowało 2,6% osób niepełnosprawnych i 49,1% sprawnych. W tygodniu przed badaniem aktywność taką deklarowało 13% badanych z orzeczoną niepełnosprawnością, w tym w stopniu znacznym 2,1%, umiarkowanym 6,5% i lekkim 4,3%. Kiedykolwiek używało tej formy komunikacji 17,8% respondentów prawnie niepełnosprawnych. Z czego 3,3% stanowiły osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym, 9,0% umiarkowanym i 5,0% w stopniu lekkim. Wskazuje to, że ta forma komunikacji jest wykorzystywana przez osoby niepełnosprawne wtedy, gdy potrzebują uzyskać pewne in-

formacje lub podzielić się nimi. Znacznie rzadziej ma ona charakter codziennej aktywności w sieci. Z odwrotną sytuacją mamy w odniesieniu do portali społecznościowych. Najpopularniejszy z nich Facebook był używany przez 4% osób prawnie niepełnosprawnych i 56,4% osób sprawnych. 29,8% osób prawnie niepełnosprawnych korzystało z tego portalu w tygodniu poprzedzającym badanie. Z czego 6,0% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 14,2% z umiarkowanym i 9,6% z lekkim stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich badanych 18,5% korzystało z niego kiedykolwiek w przeszłości, w tym 2,8% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 9,6% z umiarkowaną i 6,1% z lekką. Z innych portali społecznościowych korzystało 3,2% osób prawnie niepełnosprawnych. Wśród osób sprawnych używało ich 56,4% respondentów. W tygodniu poprzedzającym badanie korzystało z portali 23,0% osób z orzeczoną niepełnosprawnością, z czego osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowiły 4,1%, z umiarkowanym 10,7% i lekkim 8,2%.

Analizowane dane pokazują, że samo bycie niepełnosprawnym powoduje rzadsze korzystanie z Internetu w celach komunikacyjnych niż stopień niepełnosprawności. Wskazuje to, że osoby niepełnosprawne w naszym kraju w dużym stopniu nie wykorzystują tak często nowoczesnych technologii jak osoby sprawne, co stawia je w gorszym położeniu w dzisiejszym społeczeństwie przesyconym technologiami informatycznymi.

Można zauważyć, że wśród osób niepełnosprawnych najczęściej i najbardziej wszechstronnie do komunikacji się wykorzystują osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Pokazuje to, że Internet odgrywa istotną rolę wśród tych badanych, którzy ze względu na bariery istniejące w przestrzeni społecznej nie mogą w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, jednak za pośrednictwem sieci są w stanie nawiązywać i utrzymywać interakcje z innymi, w tym wymiarze nowoczesne technologie internetowe pozwala-

ją na przełamanie izolacji osób niepełnosprawnych. Osób z lekką niepełnosprawnością nie ograniczają zbyt bardzo istniejące utrudnienia fizyczne w otoczeniu, w związku z tym sieć nie stanowi dla nich aż tak ważnego medium w podtrzymywaniu kontaktów. Natomiast dla osób ze znaczną niepełnosprawnością przestrzeń wirtualna jest w znacznej mierze niedostępna ze względu na wciąż istniejące w jej ramach bariery, w związku z tym szeregu form aktywności o charakterze komunikacyjnym nie były w stanie wykonywać.

Poza sferą dotyczącą komunikacji osoby niepełnosprawne za pośrednictwem sieci korzystają z usług o charakterze edukacyjnym, konsumpcyjnym, związanych z poszukiwaniem i wykonywaniem pracy, bankowością elektroniczną, zamawianiem czy rezerwacją biletów. Aktywność w tej przestrzeni pozwala im na samodzielne uczestnictwo w życiu społecznym bez konieczności pokonywania istniejących w otoczeniu społecznym barier. Dzięki temu, że nie muszą one opuszczać domu, bowiem wszystko jest do niego dostarczane. To daje duże szanse związane z edukacją i pracą osób niepełnosprawnych.

Z Internetu korzystało 3,3% osób prawnie niepełnosprawnych, zbierając informacje w związku z nauką lub pracą. Taką aktywność podejmowało 63,8% osób sprawnych. 24,9% respondentów z orzeczoną niepełnosprawnością w tygodniu poprzedzającym badanie wykonywało taką aktywność, z czego 4,9% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 12,6% z umiarkowaną i 7,4% z lekką. Kiedykolwiek takie działania w sieci podejmowało 23,4% osób prawnie niepełnosprawnych, w tym 4,9% ze znaczną niepełnosprawnością, 12,6% z umiarkowaną i 7,4% z lekką. W kursach i szkoleniach za pośrednictwem Internetu brało udział 1,9% osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Wśród osób sprawnych takie działania podejmowało 37,9% osób. 16,9% osób niepełnosprawnych kiedykolwiek w przeszłości korzystało z takiej formy doksztalcania się, w tym 2,5% osób z niepełnosprawnością znaczną, 8,9% z umiarkowaną i 4,9% z lekką. Za

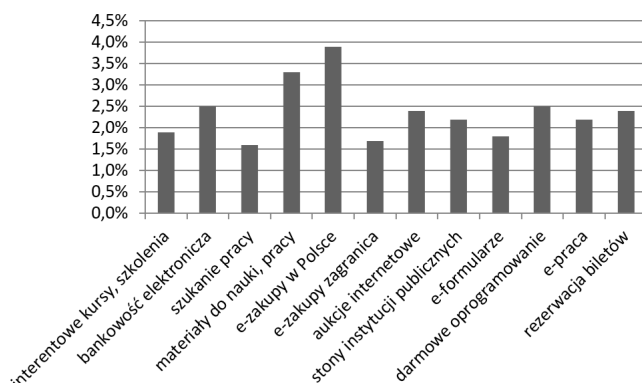
pomocą Internetu pracy szukało 1,6% osób niepełnosprawnych. Osoby sprawne w 48% wykorzystywały w tym celu sieć. Kiedykolwiek taką aktywność podjęło 23,3% osób prawnie niepełnosprawnych, z czego 5,9% ze znaczną niepełnosprawnością, 18,1% z umiarkowaną i lekką 10,4%. W tygodniu poprzedzającym badanie takie działania realizowało w sieci 19,9% osób z orzeczoną niepełnosprawnością, w tym 4,3% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 8,2% z umiarkowanym i 5,3% z lekkim. Zakupy w sieci w Polsce robiło 3,9% osób niepełnosprawnych, a za granicą 1,7%. 2,4% osób niepełnosprawnych robiło też zakupy na aukcjach internetowych. Wskazuje to na wzrastające znaczenie sieci wśród tej kategorii społecznej w odniesieniu do przestrzeni konsumpcji. Stanowi to reakcję tej kategorii na wciąż powiększającą się ofertę sklepów internetowych, które w ostatnich latach dynamicznie się rozwijają. Wśród osób sprawnych zakupy w sieci w Polsce robiło w tym okresie 63,6% respondentów, za granicą 33,3% i na aukcjach 44%. Na uwagę zasługuje fakt, że badani respondenci z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością najczęściej wskazywali, że korzystali z takich form aktywności nie w ostatnim tygodniu, co wskazywałoby, że dokonują tą drogą codziennych zakupów. W Polsce zakupy za pośrednictwem sieci kiedykolwiek zrobiło 34,3% badanych z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością, z czego 5,9% osób z niepełnosprawnością znaczną, z umiarkowaną 18,1% i z lekką 10,4%. W ostatnim tygodniu taką aktywność podjęło 19,9% badanych, w tym 4,3% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 9,5% z umiarkowaną i 6,1% z lekką. Zakupów za granicą za pośrednictwem sieci w 2013 r. dokonało kiedykolwiek 14,8% badanych. W tej kategorii znalazło się 2,7% osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 8,2% z umiarkowanym i 3,8% z lekkim. W tygodniu poprzedzającym badanie taką aktywność deklarowało 10,7% prawnie niepełnosprawnych respondentów, z czego 2,4% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 5,1% z umiarkowaną i 3,3% z lekką. W aukcjach internetowych kiedykolwiek brało

udział 20,5% niepełnosprawnych respondentów, w tym 4,1% ze znaczną niepełnosprawnością, 11,3% z umiarkowaną i 5,2% ze znaczną. 14,6% badanych deklaroowało podejmowanie takiej aktywności w tygodniu poprzedzającym badanie, z czego 2,9% stanowiły osoby z orzeczoną znaczną niepełnosprawnością, 6,7% z umiarkowaną i 5,0% z lekką. Analizując te dane, można dostrzec, że robienie zakupów przez sieć dla tej kategorii raczej ma charakter okazjonalny i nie zastępuje aktywności w świecie realnym w tym zakresie. Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w odniesieniu do usług bankowych. Korzystało z nich 2,5% osób niepełnosprawnych prawnie, wśród osób sprawnych odsetek ten wynosił 50,8%. 34,0% badanych osób niepełnosprawnych deklaroowało korzystanie z bankowości elektronicznej w tygodniu poprzedzającym badanie. Z czego 6,9% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 15,9% z umiarkowanym i 11,35% z lekkim. Kiedykolwiek z takich usług korzystało 19,8% badanych z orzeczoną niepełnosprawnością, w tej kategorii znalazło się 3,3% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 10,3% z umiarkowaną i 6,2% z lekką.

Z informacji umieszczanych na stronach instytucji publicznych korzystało 2,2% osób niepełnosprawnych. Wśród osób sprawnych taką aktywność podejmowało 50,8% badanych. Większość badanych pozyskiwała informacje z tych stron wtedy, gdy pojawiała się taka potrzeba, wskazuje na to duży odsetek badanych osób niepełnosprawnych, które deklaroowały, że w przeszłości szukały przydatnych im treści na stronach instytucji publicznych. Taką aktywność deklaroowało 26,6% badanych, w tym 3,8% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 14,6% z umiarkowaną i 8,2% z lekką. Ponad 1/5 niepełnosprawnych respondentów (20,4%) w tygodniu poprzedzającym badanie odwiedzała te miejsca w sieci, z czego 3,6% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 10,5% z umiarkowaną i 6,3% z lekką. Formularze elektroniczne pobierało bądź wypełniało elektronicznie 1,8% osób niepełnosprawnych spośród wszystkich badanych.

Wśród osób sprawnych taką aktywność realizowało 49% respondentów. Taką aktywność kiedykolwiek realizowało 27% osób z orzeczoną niepełnosprawnością. W tej kategorii mieściło się 3,8% osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 14,8% z umiarkowanym i 8,4% z lekkim. 16,6% spośród osób prawnie niepełnosprawnych deklarowało podjęcie takich działań w tygodniu poprzedzającym badanie. 4,0% wśród nich stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 7,2% z umiarkowaną i 5,4% z lekką.

Za pośrednictwem sieci 2,5% osób niepełnosprawnych ściągało oprogramowanie (wśród osób sprawnych 45,4%). Taką aktywność kiedykolwiek pojęło 25,4% osób z orzeczoną niepełnosprawnością, w tym 4,4% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 13,3% z umiarkowaną i 7,7% z lekką. W tygodniu poprzedzającym badanie takie działania realizowało w sieci 13,3% osób niepełnosprawnych, z czego 2,9% miało orzeczoną niepełnosprawność znaczną, 6,1% umiarkowaną, a 4,3% lekką.



Wykres 2. Korzystanie z usług przez osoby niepełnosprawne wśród wszystkich badanych w ogólnej liczbie badanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze strony <http://www.diagnoza.com/> Indywidualni respondenci. sav (dostęp 01.08.2015)

W związku z wykonywaną pracą z sieci korzystało 2,2% osób niepełnosprawnych, wśród osób sprawnych odsetek ten wynosił 44,5%. 18,5% osób z orzeczoną niepełnosprawnością aktywność taką wykazywało w tygodniu poprzedzającym badanie. W tej kategorii znalazło się 3,3% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 8,9% z umiarkowaną i 6,3% z lekką. Aktywność taką kiedykolwiek podjęło też w badanym okresie 15,0% osób prawnie niepełnosprawnych, z czego 2,4% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 8,1% z umiarkowaną i 4,5% z lekką.

Za pośrednictwem Internetu 2,4% osób niepełnosprawnych dokonywało też rezerwacji biletów, z tej możliwości korzystało 43,8% osób sprawnych. Kiedykolwiek taką aktywność podjęło 22,1% osób z orzeczoną niepełnosprawnością, wśród których 3,7% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 12,0% z umiarkowanym i 6,4% z lekkim. W ostatnim tygodniu przed badaniem takie działania w sieci podjęło 12,3% badanych osób niepełnosprawnych. W tej kategorii znalazło się 2,3% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 6,4% z umiarkowaną i 3,6% z lekką.

Analizując przestrzeń usług dostępnych w sieci, można zauważyć, że osoby niepełnosprawne korzystają z nich relatywnie rzadziej niż osoby pełnosprawne. Zwykle mniej niż 1/5 spośród wszystkich osób niepełnosprawnych wykorzystuje taką możliwość. Wyjątek stanowi tu korzystanie z materiałów potrzebnych do nauki i pracy oraz robienie zakupów w Polsce, w których aktywność wykazuje blisko 1/3 niepełnosprawnych. Tymczasem w odniesieniu do osób sprawnych w każdej z kategorii poddanych badaniu ta aktywność przekracza 40% całej badanej populacji. Wydaje się więc, że na obecnym etapie w naszym kraju nie istnieje wyraźna tendencja do przenoszenia się aktywności osób niepełnosprawnych do sieci. Działania podejmowane przez nich w tej przestrzeni mają raczej okazjonalny charakter niż codzienny. W tym wymiarze więc sieć nie stanowi pola do izolacji osób niepełnosprawnych w swoich domach, do któ-

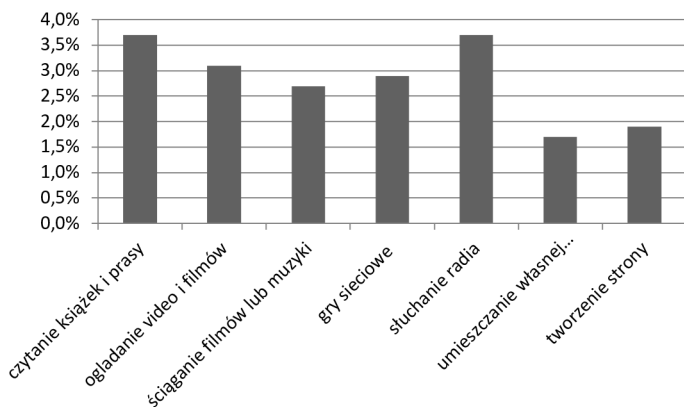
rych dostarczane byłyby usługi, raczej ma charakter uzupełniający niż zastępujący aktywność osób niepełnosprawnych w rzeczywistości społecznej.

Osoby niepełnosprawne wykorzystywały Internet również w celach rozrywkowych. Można zauważyć, że ponad 1/3 badanych osób niepełnosprawnych za pośrednictwem sieci słucha radia, czyta książki i prasę. Odpowiednio wśród osób sprawnych taką aktywność podejmuje 62% i 55,4% badanych (por. wykres 3). 29,7% osób niepełnosprawnych z orzeczoną niepełnosprawnością słuchało radia w sieci w ciągu tygodnia poprzedzającego badanie, taką aktywność realizowało 5,9% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 14,3% z umiarkowaną i 9,5% z lekką (por. tabela 3). Kiedykolwiek taką aktywność podejmowało 26,1% niepełnosprawnych respondentów, w tym 4,7% z niepełnosprawnością znaczną, 13,8% z umiarkowaną i 7,6% z lekką. Książki i prasę w sieci czytało kiedykolwiek 30,6% osób niepełnosprawnych, z czego 5,4% to osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 16,3% z umiarkowaną i 8,9% z lekką. W ostatnim tygodniu przed badaniem 27,8% badanych z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością czytało w sieci prasę lub książki, w tym 5,6% osób znacznie niepełnosprawnych, 13% umiarkowanie i 9,1% lekko.

Oglądanie filmów lub video za pośrednictwem sieci deklarowało 3,1% badanych osób niepełnosprawnych oraz 51,4% sprawnych. Kiedykolwiek taką aktywność realizowało 25,7% osób z orzeczoną niepełnosprawnością, w tym 3,8% ze znacznym jej stopniem, 10,8% z umiarkowanym i 7,7% z lekkim. W tygodniu poprzedzającym badanie filmy lub video w sieci oglądało 21,7% niepełnosprawnych respondentów. W tej kategorii znalazło się 3,8% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 10,8% z umiarkowaną i 7,0% z lekką.

Ściąganie darmowej muzyki lub filmów wybrało 2,7% poddanych badaniu osób niepełnosprawnych, co stanowiło niemal 1/4 wszystkich osób niepełnosprawnych oraz ponad połowę sprawnych użytkowników sieci (51,9%). 23,1% osób

niepełnosprawnych z orzeczeniem o niepełnosprawności taką aktywność podejmowało kiedykolwiek w sieci. Wśród nich 4,0% stanowiły osoby ze znaczną niepełnosprawnością, 11,4% z umiarkowaną i 7,8% z lekką.



Wykres 3. Aktywność rozrywkowa i twórcza osób niepełnosprawnych w sieci w ogólnej liczbie badanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 roku pobranych ze strony [http://www.diagnoza.com/Indywidualni respondenci.sav](http://www.diagnoza.com/Indywidualni%20respondenci.sav) (dostęp 01.08.2015)

W grach sieciowych uczestniczyło 2,9% osób niepełnosprawnych (co stanowiło ponad 1/4 wszystkich poddanych badaniu osób niepełnosprawnych), wśród osób sprawnych 48,9% deklarowało taką formę aktywności w sieci. W tygodniu poprzedzającym badanie grało w Internecie 23% badanych z orzeczoną niepełnosprawnością, w tym 4,4% osób z orzeczoną niepełnosprawnością znaczną, 11,4% z umiarkowaną i 7,2% z lekką. Kiedykolwiek z gier korzystało 19,9% badanych, z czego 4,0% stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 9,3% z umiarkowanym, a z lekkim 6,7%.

Udział osób niepełnosprawnych w rozrywkach, jakie są dostępne w sieci, był niższy niż osób sprawnych. Jednak dysproporcja nie była tu tak duża jak w odniesieniu do

przestrzeni usług. Może to wskazywać, że aktywność poza-zawodowa, związana z rozrywką i czasem wolnym w dużej mierze przenosi się dziś do Internetu wśród osób niepełnosprawnych. Czynności wykonywane w sieci w znacznej mierze eliminują część aktywności osób niepełnosprawnych, związanych np. z zakupem gazety czy wyjściem do księgarni lub biblioteki po książkę. Wydaje się jednak, że jest to tendencja obejmująca całe społeczeństwo, którego aktywność realizuje się dziś w sieciach społecznych. Nie ogranicza się to zjawisko więc wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Jednak dla tej kategorii może mieć istotne znaczenie, spowodować może bowiem brak alternatywy dla aktywności rozrywkowej w rzeczywistości społecznej, zawężając ją do łatwiej dostępnej ze względu na istniejące w otoczeniu zewnętrzny i społeczny bariery.

W Internecie osoby niepełnosprawne mogą też umieszczać swoją twórczość oraz tworzyć zawartość prowadzonych blogów, profili czy stron internetowych. Ten element jest niezwykle istotny w perspektywie budowania pozytywnego wizerunku niepełnosprawności przez tę kategorię społeczną. Zdecydowanie wykracza on poza rehabilitację w kierunku likwidowania barier społecznych tkwiących w stereotypowym postrzeganiu tej kategorii w społeczeństwie. Tym samym wpisuje się w model społeczny.

Własne treści na blogach, profilach lub autorską twórczość w sieci prezentowało 1,7% osób niepełnosprawnych (por. wykres 3). Wśród osób sprawnych 30,5% badanych było aktywnych w tej dziedzinie. Działalność taką kiedykolwiek w sieci realizowało 12,5% osób niepełnosprawnych z orzeczoną niepełnosprawnością, z czego 2,3% stanowiły osoby ze znacznym jej stopniem, 7,0% z umiarkowanym i 3,3% z lekkim. W tygodniu poprzedzającym badanie taką aktywność realizowało 11,9% osób, w tym 2,4% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 6,0% z umiarkowaną i 3,5% z lekką (por. tabela 4). Widać, że osoby niepełnosprawne, podejmując działalność o charakterze twórczym w Interne-

cie, prowadzą ją systematycznie, często uzupełniając i aktualizując. Potwierdza to niewielka różnica pomiędzy osobami deklarującymi prowadzenie takiej aktywności w sieci i tymi, którzy w ostatnich siedmiu dniach przed badaniem ją realizowali. Własne strony prowadziło 1,9% osób niepełnosprawnych i 38,2% osób sprawnych. W tym 13,0% taką aktywność deklarowało w czasie tygodnia poprzedzającego badanie. W tej kategorii znalazło się 2,1% osób ze znaczną niepełnosprawnością, 6,5% z umiarkowaną i 4,3% z lekką. 17,3% osób deklarowało, że kiedykolwiek byli twórcami własnej strony WWW. Wśród nich 3,3% miało orzeczoną niepełnosprawność znaczną, 6,5% umiarkowaną i 4,3% lekką.

W świetle danych zastanych pochodzących z *Diagnozy Społecznej* w 2013 r. osoby niepełnosprawne niezbyt często w porównaniu ze sprawnymi korzystały z sieci. Wskazuje to, że przeciętna osoba niepełnosprawna w niewielkim stopniu wykorzystywała potencjał kompensacyjny, jaki oferują współcześnie technologie internetowe. Dla odkrycia przyczyn istniejących dysproporcji w korzystaniu z Internetu pomiędzy niepełnosprawną i sprawną częścią społeczeństwa posłużono się wywiadem swobodnym z osobami niepełnosprawnymi aktywnie korzystającymi z istniejących rozwiązań technologicznych. Zasadniczym celem było wskazanie ograniczeń powodujących niewielki stopień ich wykorzystania przez tę kategorię społeczną oraz odtworzenie funkcji, jakie same osoby niepełnosprawne przypisują sieci, i możliwości, jakie daje ona w ich przekonaniu osobom niepełnosprawnym na drodze do pełnego włączenia do społeczeństwa.

NIEPEŁNOSPRAWNY – AKTYWNY UŻYTKOWNIK SIECI

Badaniu za pomocą wywiadu swobodnego poddano 46 osób działających w Internecie. Do badania zaklasyfikowano wyłącznie tylko te osoby, które były aktywne w sieci

i podejmowały działania nastawione na środowisko osób niepełnosprawnych na prowadzonych blogach, forach i profilach na portalach społecznościowych. Dzięki takiemu doborowi próby chciano odtworzyć rolę, jaką osoby niepełnosprawne przypisują sieci, gdzie widzą wady i zalety Internetu dla tego środowiska oraz bariery w jego wykorzystaniu.

Wywiad miał konstrukcję segmentową; pierwsza część obejmowała pytania pozwalające na scharakteryzowanie badanych pod kątem rodzaju i stopnia ich niepełnosprawności oraz czasu posiadania sieci i sposobów jej wykorzystania. Kolejna grupa pytań odnosiła się do obszarów, w których realizuje się aktywność społeczna osób niepełnosprawnych. Dotyczyły one tematyki: zdrowia, edukacji, pracy, aktywności pozazawodowej, aktywności społecznej oraz relacji międzyludzkich. W odniesieniu do wszystkich tych zagadnień najpierw pytano o indywidualną ocenę, w jaki sposób internetowe technologie wpływają na funkcjonowanie respondentów w badanej przestrzeni, a następnie proszono, by dokonali oni oceny, w jaki sposób w poszczególnych wymiarach sieć może być użyteczna dla wszystkich osób niepełnosprawnych. W ten sposób chciano dotrzeć nie tylko do informacji na temat faktycznego korzystania z Internetu przez badanych, ale również odtworzyć potencjał, jaki widzą oni dla środowiska osób niepełnosprawnych. W ostatniej części wywiadu zadawano pytanie o bariery w dostępie do nowych technologii, alby zobaczyć, gdzie same osoby niepełnosprawne sytuują przyczyny niższej aktywności w sieci osób niepełnosprawnych.

Badaniu poddano 12 osób z niepełnosprawnością ruchu, 10 osób z niepełnosprawnością wzroku, 8 osób z niepełnosprawnością słuchu, 10 osób miało niepełnosprawność sprzężoną i trudno było im samym wydzielić dominujący rodzaj niepełnosprawności, 6 osób zmagало się z dysfunkcjami o charakterze psychicznym. W próbie nie znalazł się nikt z niepełnosprawnością umysłową, bowiem nie udało się znaleźć osób z tym typem niepełnosprawności, które

samodzielnie prowadziłyby działalność w sieci, co było podstawowym warunkiem zaliczenia do próby. Spośród badanych 36 osób deklarowało, że ich niepełnosprawność nie pozwala im na samodzielne wykonywanie codziennych czynności i muszą liczyć niemal cały czas na opiekę ze strony innych. Określali oni swoją niepełnosprawność jako znaczną, 4 badanych deklarowała częściową samodzielność, jednak i oni potrzebowali pomocy ze strony innych przy wykonywaniu niektórych aktywności społecznych. 6 osób określało się jako zupełnie niezależne i w pełni zdolne do funkcjonowania w społeczeństwie.

Wszyscy badani używali Internetu systematycznie przez przynajmniej 13 godzin dziennie i posiadali do niego dostęp minimalnie przez okres 5 lat. 38 osób spośród badanych deklarowało, że w zasadzie cały czas korzysta z sieci, bo używają tych technologii w pracy, a potem w domu do późnych godzin wieczornych w celach rozrywkowych, towarzyskich lub związanych z działalnością na rzecz swojego środowiska.

ZNACZENIE INTERNETU DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Badani pytani o największe ich zdaniem zalety sieci, wskazywali przede wszystkim na potencjał kompensacyjny Internetu. Zwracali uwagę, że w przestrzeni społecznej narażeni są na wiele barier, dzięki usługom oferowanym w sieci mogą być samodzielnymi w wielu dziedzinach, w których do tej pory byli zależni od innych. Wypowiedzi takie najczęściej odnosiły się do tematyki związanej ze zdrowiem. Badani najczęściej mówili o możliwości sprawdzenia zdjęć przychodni czy gabinetu i jego okolicy, co pozwalało ocenić ich faktyczną dostępność. Cenili sobie też apteki internetowe ze względu na możliwość tańszego zakupu potrzebnych leków i suplementów, które podnosiły jakość ich życia.

Zdaniem 32 badanych Internet jednak największą rolę odgrywa w dziedzinie zdrowia, umożliwiając kontakt osobom zmagającym się z niepełnosprawnością lub chorobami, które ograniczają sprawność. Dzięki temu mogą one wymienić informacje na temat nowych form terapii lub leczenia, podzielić się swoimi doświadczeniami na temat ich skuteczności oraz ocenić lekarzy. Mogą też przysyłać nawzajem nowinki ze świata nauki, sprawdzone sposoby na radzenie sobie z niektórymi problemami zdrowotnymi oraz zwierzyć się ze swoich problemów. Wskazuje to na istnienie przywiązania do poszukiwania w tym środowisku rozwiązań o charakterze medycznym lub technologicznym, które pozwolą osobom niwelować ograniczenia wynikające z ich niepełnosprawności i włączać się do życia społecznego na równych zasadach z osobami sprawnymi.

Odmienne charakter miały wypowiedzi w odniesieniu do aktywności edukacyjnej wśród badanych. Tutaj najczęściej pojawiały się opinie, że należy likwidować bariery w otoczeniu fizycznym, by umożliwić pełne włączenie osób niepełnosprawnych. Internet był tu postrzegany tylko jako swoiste uzupełnienie i rozszerzenie oferty edukacyjnej. Wszyscy badani podkreślili, że całkowite przeniesienie tych form aktywności do Internetu powodować będzie dalsze wykluczanie osób niepełnosprawnych, które już dziś w tej przestrzeni są wyłączane ze względu na istniejące formy kształcenia indywidualnego lub specjalnego oferowane tej kategorii.

W odniesieniu znaczenia sieci w sferze edukacji najczęściej pojawiały się opinie, że Internet jest medium oferującym bardzo dużo treści, ale niestety są one rozrzucone i często niedostępne dla osób niepełnosprawnych. W wielu wypowiedziach (28 osób) takie problemy pojawiły się przy okazji oferty edukacyjnej. Osoby z niepełnosprawnością wskazywały na potrzebę powstania takiego jednego miejsca z całą bazą ofert edukacyjnych szkół państwowych i prywatnych oraz kursów, staży. Przy czym badani w swoich

wypowiedziach zwracali uwagę na konieczność monitorowania, czy te miejsca, które są przedstawiane jako przyjazne dla niepełnosprawnych, naprawdę takie są. Wskazywali, iż pomimo deklaracji zdarza się często, że dany obiekt edukacyjny jest dostosowany, ale niestety w praktyce bariery uniemożliwiają korzystanie z niego.

W odniesieniu do udogodnień w sferze edukacji, często w wypowiedziach respondentów pojawiała się kwestia braku informacji na temat bibliotek cyfrowych i oferty e-learningowej. Nie ma informacji na ten temat zgromadzonej w jednym miejscu, każda uczelnia wyższa oferuje w różnym stopniu kursy realizowane za pomocą platform e-learningowych, podobnie jak oferuje dostęp do bibliotek cyfrowych. Jednak poza stronami tych uczelni taka informacja jest niedostępna. Wszyscy badani doceniali metody edukacji internetowej, ale podkreślali, że nie powinna ona zastąpić tej tradycyjnej tylko stanowić jej uzupełnienie. Doceniali zwłaszcza możliwość uzupełniania wykształcenia i zdobywania nowych umiejętności tą drogą. Sami jednak niezbyt często korzystali z takiej oferty, woleli uczestniczyć w kursach realizowanych tradycyjnie niż za pośrednictwem Internetu. Tylko 11 osób spośród wszystkich badanych skorzystało z takiej oferty. Z czego tylko 6 z nich uczestniczyło w kursach o charakterze otwartym, przeznaczonych dla wszystkich, 5 brało udział w zajęciach organizowanych tą drogą i adresowanych wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Zdaniem 22 badanych niewielka liczba osób niepełnosprawnych podejmujących aktywność w sieci związana jest z barierami o charakterze ekonomicznym, bowiem kursy e-learningowe na otwartym rynku pracy są odpłatne. Dodatkowo w opinii badanych często są one niedostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Te kursy, które są przeznaczone dla osób niepełnosprawnych są bezpłatne, jednak w opinii badanych oferta ta jest nadal niewielka i bardzo mało zróżnicowana oraz brakuje tu atrakcyjnych

szkoleń z punktu widzenia zdobywania umiejętności przydatnych na współczesnym rynku pracy.

W odniesieniu do rynku pracy badani najbardziej podkreślali możliwości, jakie Internet daje w poszukiwaniu pracy na otwartym rynku pracy. Wymieniali wiele portali, na których umieszczali swoje aplikacje i życiorysy. W ich przekonaniu taka droga daje szansę osobom niepełnosprawnym na pełne zaprezentowanie swojej sylwetki zawodowej, wykształcenia i posiadanego doświadczenia badawczego. Pracodawcy bowiem najpierw poznają ich przez pryzmat wiedzy i umiejętności, a dopiero później na kolejnym etapie starania się o pracę dowiadują się o ich niepełnosprawności. Badani zwracali jednak uwagę, że mimo popularności takich portali w Polsce nadal pracodawcy niezbyt często korzystają z możliwości rekrutowania pracowników przez Internet zwłaszcza w branżach niezwiązanych z sektorem IT. Wiązali to z ogólną sytuacją na rynku pracy, gdzie jest duża konkurencja ze względu na wciąż wysoki wskaźnik bezrobocia i pracodawcy nie muszą, poza nielicznymi sytuacjami poszukiwania specjalistów, wyszukiwać ofert w Internecie. Jednak tą drogą spośród wszystkich respondentów 6 osób znalazło pracę. Zwracali uwagę, że brakuje portali, w których pojawiłyby się oferty pracy wyłącznie dla osób niepełnosprawnych. W ich przekonaniu gdyby osoby niepełnosprawne wiedziały, że są dla nich oferty pracy, to nie czułyby się takie bezradne w obliczu jej poszukiwania.

Wśród badanych 21 osób wykonywało pracę przez Internet. Odnosili się oni krytycznie do tej formy aktywności zawodowej. Podkreślali, iż cieszą się, że „w ogóle mają pracę”, jednak traktowali ją jako przejściową i szukali takiej, która umożliwi im szerszy kontakt ze społeczeństwem. Niemal wszyscy badani (46 osób) mówili, że ten model pracy raczej przyczynia się do izolacji osób niepełnosprawnych i powoduje ich zamykanie w domach niż pozwala na integrację ze społeczeństwem.

W odniesieniu do aktywności pozazawodowej najczęściej pojawiały się opinie, że tu Internet służy przede wszystkim wymianie informacji pomiędzy osobami niepełnosprawnymi na temat możliwości aktywnego spędzania czasu. Wskazywali na dużą ofertę zajęć sportowych, rekreacyjnych i artystycznych oferowanych przez organizacje pozarządowe, otwartych i bezpłatnych dla osób niepełnosprawnych. Mówili, że brak jest w sieci jednego miejsca, gdzie te informacje były umieszczone i w zasadzie dotarcie do nich jest możliwe tylko, jeśli jest się zapisanym do organizacji pozarządowej.

Zdaniem 32 badanych niewiele wydarzeń i imprez o charakterze integracyjnym zyskuje na tyle duży rozgłos, aby dotrzeć do szerokiego kręgu osób niepełnosprawnych. W ich opinii zawsze takie informacje rozchodziły się wśród tej kategorii drogą indywidualnego powiadamiania się o takich wydarzeniach. Respondenci mówili, że: *kiedyś po prostu dzwoniło się do znajomych z taką wiadomością i namawiało do udziału*, dziś Internet, zwłaszcza profile tworzone przez osoby niepełnosprawne, pozwalają na znacznie szersze przekazywanie informacji na ten temat. Podkreślali tu, że sieciowa forma komunikacji pozwala na dzielenie się informacjami ze znacznie większym kręgiem osób. Zdaniem badanych Internet w tej dziedzinie odgrywa bardzo ważną rolę pozwalającą na przełamanie barier w dostępie do informacji.

Badani wskazywali też na łatwość dostępu do rozrywek w samej sieci, a także możliwość wypożyczenia filmów w sieci, posłuchania radia, muzyki, czytania prasy i książek. Mówili, że dzięki temu mogą oni korzystać z tych mediów dokładnie wtedy, kiedy mają na to ochotę i nie muszą dostosowywać się do osób, które musiałyby im pomóc w dotarciu do kiosku, księgarni, biblioteki czy wypożyczalni.

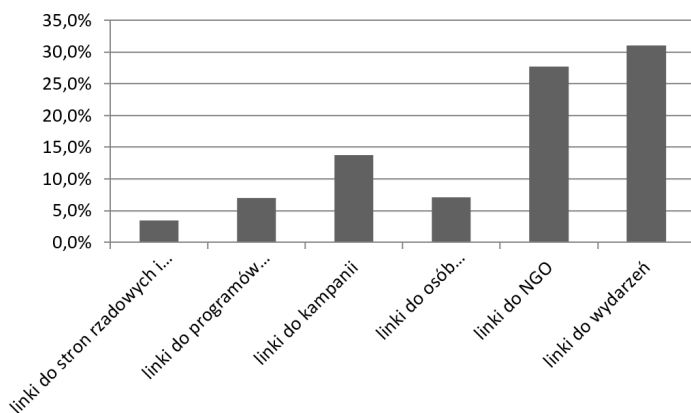
Wszyscy respondenci wskazywali też na duże znaczenie Internetu w budowaniu kontaktów o charakterze interpersonalnym. Przyznawali, że od kiedy mają sieć i w niej działają, to liczba ich kontaktów ulega stałemu zwiększeniu. Połowa badanych bardzo aktywnie wykorzystywała wszystkie do-

stępne formy komunikacji, używała kilku komunikatorów i aktywnie korzystała z portali społecznościowych. Badani zwracali uwagę przede wszystkim na zalety takiej formy kontaktu, nie tylko ze względu na brak konieczności pokonywania barier, ale również ze względu na niewielki koszt tego rodzaju komunikacji. Podkreślali jednak, że nie może ona całkowicie zastąpić kontaktów interpersonalnych, które w odniesieniu do osób niepełnosprawnych są zwykle dość wąskie. Zamykają się w kręgu rodziny i przyjaciół z otoczenia sąsiedzkiego. Osoby niepełnosprawne ze względu na istniejące bariery często nie mają możliwości poznawania innych ludzi w ramach aktywności edukacyjnej czy zawodowej, dlatego ich kontakty społeczne zwykle zamykają się w obrębie najbliższego otoczenia. Często są one pozbawione kontaktu z innymi osobami niepełnosprawnymi, z którymi mogliby podzielić się swoimi doświadczeniami lub troskami.

W odniesieniu do komunikacji internetowej badani widzieli znacznie więcej jej zalet niż wad. Wskazywali, że pozwala ona rozszerzyć kontakty z osobami niepełnosprawnymi, które zmagają się z podobnymi problemami, dzięki czemu umożliwia dzielenie się spostrzeżeniami i pomocą osobom mającym podobne problemy. W ich przekonaniu za sprawą nowoczesnych technologii możliwy jest też kontakt osób niepełnosprawnych i sprawnych, który jest budowany dzięki kontaktom na profilach na portalach społecznościowych oraz za pośrednictwem komunikatorów, np. gadu, gadu. Trzy badane osoby mówiły też, że dzięki portalom randkowym poznały wiele osób, z którymi się przyjaźnią.

Jedną z najczęściej podkreślanych zalet komunikacji internetowej dla osób niepełnosprawnych jest to, że mogą one w ramach istniejących w sieci wspólnot o charakterze komunikacyjnym budować społeczności, które nastawione są na wymianę informacji ważnych dla osób niepełnosprawnych. Badani proszeni o wskazanie, do jakich stron umieszczają linki na swoich profilach, blogach, forach, wskazywali bardzo wiele podmiotów. Wymieniali najczęściej linki do wydarzeń zwią-

zanych z niepełnosprawnością o charakterze zarówno kulturalnym, sportowym, jak i związanych z akcjami o charakterze społecznym czy politycznym. Te ostatnie najczęściej były ukierunkowane na likwidację barier w rzeczywistości społecznej. Często publikowali też hipertekstowe odsyłacze do prowadzonych kampanii, związanych nie tylko z niepełnosprawnością, ale również z przeciwdziałaniem wobec wszystkich form dyskryminacji i braku równego traktowania oraz z walką o prawa człowieka. Wskazuje to, że osoby niepełnosprawne dziś mają świadomość swojego niższego położenia w społeczeństwie i dostrzegają wspólne położenie z innymi marginalizowanymi mniejszościami. Na profilach respondenci umieszczali też linki do programów pomocowych lub aktywizujących oraz do stron prowadzonych przez organizacje pozarządowe. Właściwie wszyscy podkreślali, że przede wszystkim jednak na swoich blogach, stronach i profilach starają się prezentować twórczość i dokonania osób niepełnosprawnych, nagłaśniać ich sukcesy, tak aby zarówno wśród osób niepełnosprawnych, jak i sprawnych popularyzować pozytywny obraz niepełnosprawności (por. Stojkow, Żuchowska-Skiba 2014).



Wykres 4. Linki umieszczane przez osoby niepełnosprawne na swoich blogach, stronach i profilach

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione dane pokazują, że osoby niepełnosprawne na profilach w sieciach są nastawione na przekazywanie informacji i dzielenie się nimi w ramach wspólnot powstających wokół ich profili, blogów i stron, że środowisko to ma zdolność do samoorganizacji i podejmuje w przestrzeni sieci aktywność o charakterze samopomocowym. W ramach realizowanej w Internecie aktywności tworzą oni sieci, które skupiają wiele podmiotów o charakterze instytucjonalnym oraz społecznościowym, co pozwala na podjęcie wspólnych działań na rzecz osób niepełnosprawnych i stanowi platformę do wymiany podglądów i wyrażenia własnych poglądów oraz umożliwia dzielenie się informacjami.

WNIOSKI KOŃCOWE

W oparciu o przeprowadzone badania osoby niepełnosprawne aktywnie działające w sieci znacznie więcej widzą zalet Internetu dla osób niepełnosprawnych niż wad. Wśród respondentów nikt nie dostrzegł w upowszechnieniu nowych technologii internetowych i medialnych wyraźnego zagrożenia związanego z pogłębianiem praktyk wykluczających poprzez zaspokajanie potrzeb osób niepełnosprawnych w związku z przeniesieniem ich aktywności do Internetu. Badani nie dostrzegali wyraźnego związku pomiędzy przeniesieniem aktywności osób niepełnosprawnych do Internetu a możliwością ograniczenia działań podejmowanych przez instytucje związane z likwidowaniem barier i dostosowywaniem otoczenia społecznego do specjalnych potrzeb osób niepełnosprawnych, które pozwoliłyby na pełne włączenie tej kategorii do głównego nurtu społecznego. Badani raczej podkreślali tu wciąż istniejące ograniczenia o charakterze ekonomicznym i technicznym, bowiem dla wielu osób niepełnosprawnych sieć jest nadal niedostępna. Wydaje się więc, że brak wypowiedzi dotyczących tego, że nowe technologie internetowe i medialne staną się jeszcze jedną z przestrzeni izolacji tej kategorii

jest wynikiem postrzegania dostępu do sieci i jej zawartości jako kolejnego niezbyt przyjaznego dla osób niepełnosprawnych środowiska, które ma charakter wirtualny.

Obawy te były pośrednio artykułowane przy okazji tele-pracy. Tu wszyscy badani wypowiadali się negatywnie o takich możliwościach. Mimo że formy te w ich przekonaniu są coraz powszechniejsze i w zasadzie wszyscy badani mieli w swoim życiu epizod z taką formą zatrudnienia, to traktowali je jako przejściowe i szukali pracy w tradycyjnej formie. W ich przekonaniu bowiem taki sposób pracy izoluje osoby niepełnosprawne i nie pozwala im na pełny udział w życiu społecznym. Podobnie krytycznie odnosili się do e-edukacji, choć uważali, że e-learning jest dobrym sposobem na podnoszenie kwalifikacji. W ich przekonaniu cały system szkolnictwa na poziomie podstawowym, średnim i wyższym gdyby był oparty na modelu e-edukacji, to stanowiłby kolejny element wykluczający osoby niepełnosprawne z pełniej aktywności społecznej. Respondenci podkreślali, że osoby niepełnosprawne dużo czasu spędzają w domu i jeżeli przeniesie się tam też ich aktywność edukacyjna i zawodowa to już całkiem zostaną w nim zamknięci i pozbawieni kontaktu z szerszym otoczeniem społecznym. Tak więc, mimo że nie czuli zagrożenia wykluczeniem ze strony nowych technologii w tych dziedzinach, w których te rozwiązania już istnieją, postrzegali je jako negatywne dla osób niepełnosprawnych i dostrzegali zagrożenia płynące z ich upowszechnienia.

BIBLIOGRAFIA

- Barnes, Colin, Mecer Geof (2008), *Niepełnosprawność*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa.
- Bartkowski Jerzy (2014), *Położenie społeczno-ekonomiczne i jakość życia osób niepełnosprawnych w Polsce*, [w:] Barbara Gąciarz, Seweryn Rudnicki, *Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej*, Wydawnictwo AGH, Kraków, s. 45–103.
- Baza danych z 2013 roku pobrana ze strony <http://www.diagnoza.com/IndywidualniRespondenci.sav> (dostęp 01.08.2015).

- Castells Manuel (2007), *Spółeczeństwo sieci*, tłum. Kamila Pawluś, Mirosława Marody, Janusz Stawiński, Sebastian Szymański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Czapiński Janusz, Elżbieta Panek (2013), *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, www.ce.vizja.pl/en/download-pdf/volume/7/issue/3.1/id/295 (dostęp 02.08.2015).
- Davis Jim, Hirschl Thomas, Stack Michael (1997), *Introduction: Integrated circuits, circuits of capital, and revolutionary change*, [w:] Jim Davis, Thomas Hirschl, Michael Stack (eds.), *Cutting Edge: Technology, Information Capitalism and Social Revolution*, Verso, London, s. 3–10.
- Diagnoza społeczna 2013*, Czapiński Janusz, Panek Tomasz (red.), www.diagnoza.com (dostęp 29.07.2015).
- Ellis Katie, Kent Mike (2011), *Disability and New Media*, Routledge, New York.
- Finkelstein Vic (1980), *Attitudes and disabled People*. Lampport Gilbert Printers Ltd., London.
- Gąciarz Barbara (2014), *Przemysław niepełnosprawność na nowo. Od instytucji państwa opiekuńczego do integracji i aktywizacji społecznej*, „Studia Socjologiczne”, nr 2, vol. 213, s. 15–42.
- Gleeson Brendan (1999), *Can technology overcome the disabling city?*, [w:] Butler Ruth, Parr Hesrer (eds.), *Mind and Body Spaces: Geographies of Illness, Impairment and Disability*, Routledge, London, s. 98–118.
- Illich Ivan D. (1973), *Tools for Conviviality*, Calder & Boyars, London.
- Masłyk Tomasz, Ewa Migaczewska (2014), *Charakter użytkowania internetu przez osoby niepełnosprawne i sprawne w perspektywie wykluczenia cyfrowego*, „Studia Socjologiczne”, nr 2 (213), s. 175–201.
- Ryan Joanna, Thomas Frank (1980), *The Politics of Mental Handicap*, Harmondsworth: Penquin.
- Sheldon Alison (2010), *Changing Technology*, [w:] Swain John, French Sally, Barnes, Collin, Thomas Carol (eds.), *Disabling Barriers – Enabling Environments*, Sage, London, s. 155–160.
- Stojkow Maria, Żuchowska-Skiba Dorota (2014), *Od porad medycznych ku prozie życia – czyli przemiany dyskursu osób z niepełnosprawnościami w Internecie*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, III/2014 (12), s. 41–55.

Van Dijk Jan (2010), *Společné aspekty nových médiů*, tłum. Jacek Konieczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
 Zames-Fleischer Doris, Zames Frieda (2011), *The Disability Rights Movement*, Temple University Press, Philadelphia.

Tabela 1. Korzystanie z Internetu przez osoby z orzeczoną prawnie niepełnosprawnością w celach komunikacyjnych

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Sprawdzanie i wysyłanie poczty elektronicznej (e-mail)	nigdy	liczebność	25	70	81	176
		% z ogółem	2,8	7,9	9,1	19,9
	kiedykolwiek	liczebność	46	120	85	251
		% z ogółem	5,2	13,5	9,6	28,3
	w ostatnim tygodniu	liczebność	91	229	139	459
		% z ogółem	10,3	25,8	15,7	51,8
Uczestniczenie w czatach	nigdy	liczebność	92	227	190	509
		% z ogółem	10,4	25,6	21,4	57,4
	kiedykolwiek	liczebność	41	129	62	232
		% z ogółem	4,6	14,6	7,0	26,2
	w ostatnim tygodniu	liczebność	29	63	53	145
		% z ogółem	3,3	7,1	6,0	16,4
Uczestniczenie w grupach lub forach dyskusyjnych	nigdy	liczebność	93	242	199	534
		% z ogółem	10,5	27,3	22,5	60,3
	kiedykolwiek	liczebność	41	107	59	207
		% z ogółem	4,6	12,1	6,7	23,4
	w ostatnim tygodniu	liczebność	28	70	47	145
		% z ogółem	3,2	7,9	5,3	16,4

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Korzystanie z komunikatorów (np. gadu-gadu itp.)	nigdy	liczebność	52	133	121	306
		% z ogółem	5,9	15,0	13,7	34,5
	kiedykolwiek	liczebność	51	150	97	298
		% z ogółem	5,8	16,9	10,9	33,6
	w ostatnim tygodniu	liczebność	59	136	87	282
		% z ogółem	6,7	15,4	9,9	32,0
Telefonowanie przez Internet (voip, Skype)	nigdy	liczebność	55	160	123	338
		% z ogółem	6,2	18,1	13,9	38,1
	kiedykolwiek	liczebność	52	143	103	298
		% z ogółem	5,9	16,1	11,6	33,6
	w ostatnim tygodniu	liczebność	55	116	79	250
		% z ogółem	6,2	13,1	8,9	28,2
Korzystanie z Facebooka	nigdy	liczebność	84	208	166	458
		% z ogółem	9,5	23,5	18,7	51,7
	kiedykolwiek	liczebność	25	85	54	164
		% z ogółem	2,8	9,6	6,1	18,5
	w ostatnim tygodniu	liczebność	53	126	85	264
		% z ogółem	6,0	14,2	9,6	29,8
Korzystanie z innych portali społecznościowych	nigdy	liczebność	89	209	157	455
		% z ogółem	10,0	23,6	17,7	51,4
	kiedykolwiek	liczebność	37	115	75	227
		% z ogółem	4,2	13,0	8,5	25,6
	w ostatnim tygodniu	liczebność	36	95	73	204
		% z ogółem	4,1	10,7	8,2	23,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze strony <http://www.diagnoza.com/> Indywidualni respondenci.sav (dostęp 01.08.2015).

Tabela 2. Wykorzystanie sieci w dostępie do usług

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Zbieranie materiałów potrzebnych do nauki lub pracy	nigdy	liczebność	85	205	168	458
		% z ogółem	9,6	23,1	19,0	51,7
	kiedykolwiek	liczebność	34	102	71	207
		% z ogółem	3,8	11,5	8,0	23,4
	w ostatnim tygodniu	liczebność	43	112	66	221
		% z ogółem	4,9	12,6	7,4	24,9
Uczestniczenie w kursach lub szkoleniach przez Internet	nigdy	liczebność	117	287	228	632
		% z ogółem	13,2	32,4	25,7	71,3
	kiedykolwiek	liczebność	22	79	43	144
		% z ogółem	2,5	8,9	4,9	16,3
	w ostatnim tygodniu	liczebność	23	53	34	110
		% z ogółem	2,6	6,0	3,8	12,4
Szukanie pracy, wysyłanie ofert dotyczących zatrudnienia	nigdy	liczebność	111	238	191	540
		% z ogółem	12,5	26,9	21,6	60,9
	kiedykolwiek	liczebność	31	108	67	206
		% z ogółem	3,5	12,2	7,6	23,3
	w ostatnim tygodniu	liczebność	20	73	47	140
		% z ogółem	2,3	8,2	5,3	15,8
Kupowanie produktów i usług przez Internet w Polsce	nigdy	liczebność	72	175	159	406
		% z ogółem	8,1	19,8	17,9	45,8
	kiedykolwiek	liczebność	52	160	92	304
		% z ogółem	5,9	18,1	10,4	34,3
	w ostatnim tygodniu	liczebność	38	84	54	176
		% z ogółem	4,3	9,5	6,1	19,9

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Kupowanie produktów i usług przez Internet z zagranicy	nigdy	liczebność	117	301	242	660
		% z ogółem	13,2	34,0	27,3	74,5
	kiedykolwiek	liczebność	24	73	34	131
		% z ogółem	2,7	8,2	3,8	14,8
	w ostatnim tygodniu	liczebność	21	45	29	95
		% z ogółem	2,4	5,1	3,3	10,7
Uczestniczenie w aukcjach internetowych	nigdy	liczebność	100	260	215	575
		% z ogółem	11,3	29,3	24,3	64,9
	kiedykolwiek	liczebność	36	100	46	182
		% z ogółem	4,1	11,3	5,2	20,5
	w ostatnim tygodniu	liczebność	26	59	44	129
		% z ogółem	2,9	6,7	5,0	14,6
Ściąganie darmowego oprogramowania	nigdy	liczebność	97	247	202	546
		% z ogółem	10,9	27,9	22,8	61,6
	kiedykolwiek	liczebność	39	118	65	222
		% z ogółem	4,4	13,3	7,3	25,1
	w ostatnim tygodniu	liczebność	26	54	38	118
		% z ogółem	2,9	6,1	4,3	13,3
Uzyskiwanie informacji ze stron internetowych instytucji publicznych	nigdy	liczebność	96	197	176	469
		% z ogółem	10,8	22,2	19,9	52,9
	kiedykolwiek	liczebność	34	129	73	236
		% z ogółem	3,8	14,6	8,2	26,6
	w ostatnim tygodniu	liczebność	32	93	56	181
		% z ogółem	3,6	10,5	6,3	20,4

Tabela 2. (cd.)

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Korzystanie z banku przez Internet	nigdy	liczebność	73	187	150	410
		% z ogółem	8,2	21,1	16,9	46,3
	kiedykolwiek	liczebność	29	91	55	175
		% z ogółem	3,3	10,3	6,2	19,8
	w ostatnim tygodniu	liczebność	60	141	100	301
		% z ogółem	6,8	15,9	11,3	34,0
Pobieranie lub wypełnianie formularzy urzędowych	nigdy	liczebność	93	224	183	500
		% z ogółem	10,5	25,3	20,7	56,4
	kiedykolwiek	liczebność	34	131	74	239
		% z ogółem	3,8	14,8	8,4	27,0
	w ostatnim tygodniu	liczebność	35	64	48	147
		% z ogółem	4,0	7,2	5,4	16,6
W celach zawodowych	nigdy	liczebność	112	268	209	589
		% z ogółem	12,6	30,2	23,6	66,5
	kiedykolwiek	liczebność	21	72	40	133
		% z ogółem	2,4	8,1	4,5	15,0
	w ostatnim tygodniu	liczebność	29	79	56	164
		% z ogółem	3,3	8,9	6,3	18,5
Rezerwacja biletów	nigdy	liczebność	109	256	216	581
		% z ogółem	12,3	28,9	24,4	65,6
	kiedykolwiek	liczebność	33	106	57	196
		% z ogółem	3,7	12,0	6,4	22,1
	w ostatnim tygodniu	liczebność	20	57	32	109
		% z ogółem	2,3	6,4	3,6	12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze strony <http://www.diagnoza.com/> Indywidualni respondenci.sav (dostęp 01.08.2015).

Tabela 3. Wykorzystywanie Internetu w celach rozrywkowych

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Gralie w gry sie- ciowe przez Internet	nigdy	liczebność	88	236	182	506
		% z ogółem	9,9	26,6	20,5	57,1
	kiedy- kolwiek	liczebność	35	82	59	176
		% z ogółem	4,0	9,3	6,7	19,9
	w ostat- nim ty- godniu	liczebność	39	101	64	204
		% z ogółem	4,4	11,4	7,2	23,0
Ściąganie darmowej muzyki, filmów	nigdy	liczebność	89	240	190	519
		% z ogółem	10,0	27,1	21,4	58,6
	kiedy- kolwiek	liczebność	35	101	69	205
		% z ogółem	4,0	11,4	7,8	23,1
	w ostat- nim ty- godniu	liczebność	38	78	46	162
		% z ogółem	4,3	8,8	5,2	18,3
Oglądanie telewizji, plików wi- deo przez Internet	nigdy	liczebność	84	207	175	466
		% z ogółem	9,5	23,4	19,8	52,6
	kiedy- kolwiek	liczebność	44	116	68	228
		% z ogółem	5,0	13,1	7,7	25,7
	w ostat- nim ty- godniu	liczebność	34	96	62	192
		% z ogółem	3,8	10,8	7,0	21,7
Czytanie gazet lub książek przez In- ternet	nigdy	liczebność	64	160	145	369
		% z ogółem	7,2	18,1	16,4	41,6
	kiedy- kolwiek	liczebność	48	144	79	271
		% z ogółem	5,4	16,3	8,9	30,6
	w ostat- nim ty- godniu	liczebność	50	115	81	246
		% z ogółem	5,6	13,0	9,1	27,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze stro-
ny http://www.diagnoza.com/Indywidualni_respondenci.sav (dostęp 01.08.2015).

Tabela 4. Tworzenie zawartości w sieci

			Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności?			Ogółem
			znaczny stopień	umiarkowany stopień	lekki stopień	
Tworzenie lub modyfikowanie strony WWW	nigdy	liczebność	114	281	223	618
		% z ogółem	12,9	31,7	25,2	69,8
	kiedykolwiek	liczebność	29	80	44	153
		% z ogółem	3,3	9,0	5,0	17,3
	w ostatnim tygodniu	liczebność	19	58	38	115
		% z ogółem	2,1	6,5	4,3	13,0
Tworzenie i publikowanie własnych tekstów (np. bloga), grafiki, muzyki lub innej twórczości w Internecie	nigdy	liczebność	121	304	245	670
		% z ogółem	13,7	34,3	27,7	75,6
	kiedykolwiek	liczebność	20	62	29	111
		% z ogółem	2,3	7,0	3,3	12,5
	w ostatnim tygodniu	liczebność	21	53	31	105
		% z ogółem	2,4	6,0	3,5	11,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych z 2013 r. pobranych ze strony http://www.diagnoza.com/Indywidualni_respondenci.sav (dostęp 01.08.2015).

PEOPLE WITH DISABILITIES AS ACTIVE USER NETWORK

(Summary)

The contemporary society is undergoing an essential transformation under the influence of information technologies. They are causing change in the way the society and economics are organized and have an impact on the contemporary labour market, too. They also cause changes in communication and activity patterns of contemporary people. Having so complex nature, they also influence the way the disabled function in the world today. On one hand one must point out the compensation potential of the Internet which enables supplementation of the dysfunctions the disabled struggle with, on the other it helps them to gain independence and participate in social life by means of electronic services, e-work and e-education. One must remember, however, that modern computerized technology is not neutral; depending on the way it is used by society, it can be positive and enforce inclusion of the disabled in the society or it can exacerbate their exclusion.

The main aim of the article is to characterize active Internet users who are disabled. On the basis of desk research their activity in the Net will be reconstructed, while on the basis of in-depth interviews their assessment of their chances, threats and barriers will be reconstructed.

Keywords: disability, new media, network activity, the inclusion.
